

BŘECLAVSKÝ KOSTEL SV. VÁCLAVA A JEHO PŘEDCHŮDCI¹

EMIL KORDIOVSKÝ

Počátky křesťanské architektury a také církevní správy Břeclavi a jejího širšího okolí jsou spjaty s velkomoravskou fází vývoje naší společnosti. Při archeologickém výzkumu velkomoravského hradíště na Pohansku (k. ú. Břeclav) byly prozkoumány v areálu hradiska pozůstatky dvou kostelů. První z nich se nacházel ve velmožském dvorci. Podle dochovaných základů se jednalo o jednolodní stavbu orientovanou delší osou ve směru JZ – SV o délce 18,65 m a šířce 7,2 m, zbudovanou z lomového kamene kladeného na maltu s vnitřní výmalbou. Na severovýchodní straně stavby byla apsida a na opačném konci lodi se nacházel nartex. Stavba vznikla patrně kolem poloviny 9. století a podle některých badatelů vznikla již v době působení vlášských kněží na Velké Moravě, tedy ještě před příchodem cyrilometodějské mise. Jeho zánik je možno klást do souvislosti se zánikem velkomoravského dvorce v počátcích 10. století.²

Druhý kostel byl nalezen a prozkoumán v letech 2007-2011 na severovýchodním předhradí areálu. Rotunda měla vnější průměr lodi asi 6 m, apsidy asi 3 m. Jednalo se o stavbu kombinované konstrukce, u níž prostor v nadzemní části mezi trémovými sloupy byl vyzděn kameny na maltu, základové zdivo bylo naopak kladeno na sucho a omítnuto. Z vnější strany byl kostel omítnut a natřen bílou, vápennou ličkou. Kostel zřejmě vznikl na konci velkomoravského období, předběžně byl datován na přelom 9. a 10. století. Doba jeho existence a doba pohřbívání byla odhadnuta podle nálezů v hrobech maximálně do poloviny 10. století.³

Církevní kontinuita byla zde na čas patrně přerušena. Až někdy v průběhu 11. století se v prostoru dnešního Masarykova náměstí v místech pravého křídla budovy městského úřadu, fary a protější pošty objevuje další pohřebiště, které podle nálezů drobných šperků, tzv. esovitých záušnic, datoval B. Dostál do 11.-12. století.⁴ Nešlo o soliterní pohřebiště postrádající další souvislosti s okolím. Hroby byly provázány i výrobními a sídlištními mladohradištními objekty doloženými např. v nádvoří budovy okresního úřadu nebo před restaurací Koruna a rovněž byly zjištěny při archeologickém průzkumu prováděném před výstavbou současného kostela sv. Václava.⁵ Zda toto pohřebiště bylo doprovázeno církevní stavbou,

¹ Příspěvek vychází ze stati Kordiovský, Emil: Kostel sv. Václava a jeho předchůdci. In: Město Břeclav (E. Klaničková – E. Kordiovský eds.). Brno 2001, s. 255-266 a je doplněn o popis válečných škod způsobených bombardováním města 20. 11. 1944 a informacemi o výstavbě nového kostela.

² Dostál, Bořivoj: Břeclav – Pohansko. Velkomoravský velmožský dvorec. IV. Brno 1976, s. 101-103; Týž: K rekonstrukci velkomoravského kostela na Pohansku. SPFFBU, E 37, 1992, s. 73-87.

³ Čáp, Pavel – Dresler, Petr – Macháček, Jiří – Přichystalová, Renáta: Výzkum velkomoravské sakrální architektury a přílehlého pohřebiště na severovýchodním předhradí Pohanska u Břeclavi. Jižní Morava 48, 2012, sv. 51, s. 344-352.

⁴ Dostál, Bořivoj: K prehistorii a protohistorii Břeclavi. In: Dostál a kol., Břeclav. Břeclav 1968, s. 44.

⁵ Kordiovský, Emil: Mladohradištní objekt z Břeclavi (okr. Břeclav). In: Přehled výzkumů AÚ ČSAV Brno 1977. Brno, 1980, s. 81-82; Klaničková, Evženie: Nálezová zpráva o výzkumu na náměstí T. G. Masaryka v Břeclavi,

nevíme. Tu máme doloženo v písemných pramenech až teprve v první třetině 12. století, avšak archeologickým výzkumem před stavbou současného kostela nebyla zachycena, i když její existence je nezpochybnitelná. Když k roku 1141 bylo překládáno biskupské sídlo v Olomouci od kostela sv. Petra ke kostelu sv. Václava, byl biskupem Jindřichem Zdíkem proveden soupis statků moravské církve. Tento soupis, mnohdy označovaný za nejstarší moravskou topografii, byl členěn podle jednotlivých církevních provincií, při nichž existovaly tzv. arcijáhenské kostely. Jedním z nich byl i kostel břeclavský. Výčet vsí, jež byly povinovány platit poplatky břeclavskému kostelu, naznačuje rozsah spravovaného obvodu, který bývá ztotožňován také s rozsahem obvodu břeclavského hradu.⁶

Břeclavský krstný kostel, o němž mluví Zdíková listina, byl jedním ze šesti kostelů, mezi něž se dělila nižší církevní správa olomouckého biskupství. Vedle Břeclavi to byly kostely při čelných knížecích hradech v Olomouci, Přerově, Spytihněvi, Brně a ve Znojmě.⁷

Tento krstný kostel patrně zanikl někdy v první půli 13. století a církevní správa i se stavbou byla přemístěna do Staré Břeclavi, kde mělo díky královně Konstancii Uherské vzniknout sídliště městského charakteru, k čemuž nakonec nedošlo. Kostel byl zničen za počátečních válek a nakonec přenesen zpět na místo blízké zdejšímu hradu, kde před koncem 15. století vzniká Nová Břeclav.⁸

V listině papeže Inocence VIII. z 3. března 1490 se uvádí, že obyvatelé Břeclavi (tj. Staré Břeclavi) opustili své městečko z obav před vpády kacířů a uchýlili se na jiné místo, kde si vystavěli svá obydlí, kdežto v původní Břeclavi zůstaly jenom zříceniny kostelíka a městečka, které byly od kacířů vydrancovány a zničeny.⁹ Podle této listiny papež dovolil na prosby Kryštofa z Lichtenštejna a obyvatel městečka Břeclavi použít dříví, kamene a jiného stavebního materiálu ze zbořeného kostela ke stavbě nového chrámu s křtitelnicí a hřbitovem, tedy se všemi farními právy. Patrocinium starobřeclavského (ale ani Zdíkovy) kostela pro absenci písemných pramenů neznáme. Nově postavený kostel na novo-břeclavském náměstí byl zasvěcený sv. Filipovi a Jakobovi, Kristovým apoštolům, kteří oba zemřeli mučednickou smrtí a jejichž svátek se slaví 3. května.¹⁰

Filipojakubský kostel v polovině 18. století již svojí velikostí nepostačoval počtu věřících Staré a Nové Břeclavi, a tak 15. listopadu 1736 vydala biskupská konsistoř v Olomouci souhlas, aby byl filipojakubský kostel zbořen a byl postaven kostel nový. Hiát mezi lety 1736 a 1753, kdy bylo započato s výstavbou nové církevní stavby, byl asi způsoben nedostatkem finančních prostředků. Základní kámen položil podivínský děkan Ferdinand Dubravius 21. května 1753. Stará stavba byla postupně rozebírána a její materiál byl použit na výstavbu nové chrámové lodi. Stavba pak trvala tři roky, takže 8. června 1756 byl podivínským děkanem a olomouckým kanovníkem Butzem z Rolsbergeru benedikován.¹¹

b. d., uloženo v Regionálním muzeu Mikulov, s. 10, 84-94; Kordiovský, Emil: Kostel sv. Václava a jeho předchůdci, s. 255-266.

⁶ Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1982; Bistrický, Jan: Datování Zdíkovy listiny. In: Mikulovská symposia 78, Praha 1979, s. 33n.; Hosák, Ladislav: Od nejstaršího pramenného údobí do husitských válek. In: Břeclav. Břeclav 1968, s. 51; Medek, Václav: Osudy moravské církve do konce 14. věku. 1, Praha 1971, s. 54.

⁷ Pisemnosti Jindřicha Zdíka. Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1982, s. 84-93.

⁸ Kordiovský, Emil: Počátky Břeclavi. In: Středověká města na Moravě a v sousedních zemích, ed. Petr Futák, Miroslav Plaček, Marek Vařeka. Hodonín 2009, s. 65-75; týž: Kostel sv. Václava a jeho předchůdci, s. 255-266; týž: Počátky měst a městeček na okrese Břeclav (do válek husitských). In: Východní Morava v 10. až 14. století, Brno 2008, s. 245-258.

⁹ Hosák, Ladislav: Od nejstaršího pramene, s. 68.

¹⁰ Schauer, Vera – Schindler, Hanns Michael: Rok se svatými. Kostelní Vydří 1997, s. 202-203.

¹¹ Haus Protokoll Pfarre Lundenburg. Vom Jahre 1855, s. 3 (uloženo na farním úřadu Břeclav); Zemek, Metoděj: Břeclav v době utužení nevolnictví. In: Břeclav. Břeclav 1968, s. 103-104.

Nový kostel byl zasvěcen patronu země svatému Václavovi. Změna patrocina byla důsledkem toho, že Břeclav jako hraniční město mělo získat nového významného patrona, který by chránil zemskou hranici. A nepochybně nejlepším byl patron země a Koruny české sv. Václav tak jako v nedalekém Mikulově a Hustopečích. Kostel zasvěcený svatému Václavovi sloužil breclavským katolíkům až do 20. listopadu roku 1944. Ten den bylo město Břeclav bombardováno jako náhradní cíl rafinerie Blechhammer – jih (dnes Blachownia v opolském vojvodství v Polsku). Protože nad cílem bylo nepříznivé počasí, část letounů zvolila náhradní cíle (seřazovací nádraží v Přerově ve 13:17 hod., seřazovací nádraží v Brně mezi 11:45–2:10 hod., Baťovy závody ve Zlíně v 12:35 hod. a nádraží v Hodoníně mezi 12:21–12:28 hod.). Posledním náhradním cílem se mělo stát nádraží v Břeclavi. Bohužel na to nedopadla žádná z 500 liberních bomb shozených 26 bombardéry B-24 ve 12:29 hod. z výšky 23 000 stop (8 000 m). Všechny bomby dopadly především na střed města, při čemž byl těžce zasažen i kostel sv. Václava.¹²

O zničení kostela se dochovalo několik zpráv, z nichž nejpodrobnější se nachází ve farní kronice, uložené na děkanském úřadu Břeclav.¹³ Na s. 81–82 je popsán nálet i jeho zničující následky: „...20. 11. ve tři čtvrtě na 11 hod. byl vyhlášen letecký poplach, o půl dvanácté přišel nepřátelský bojový svaz, kroužil do půl jedné nad městem, dunění motorů nepřátelských letadel bylo silnější při letu nahoru a dolů a ve 12.25 hod. položili letci bombový koberec nad městem. Účinek byl velmi silný. Během asi 2 minut bylo shozeno dle úředního sdělení zdejší policie asi 230 bomb. První bomby padly na židovského hřbitova, přes náměstí, přes vilovou čtvrť Dubič až k nádraží. Na náměstí padlo 7 bomb, každá o váze 500 kg. Dvěma plnými zásahy v presbyteriu a střední lodi byl farní kostel zničen, vedle farního dvora byl hlavním zásahem pobořen sousední dům ochranné policie; ohlašovací úřad a sedm osob zabito; před farou vybuchla opět bomba, která farní dvůr tak těžce poškodila, že je neobvyatelný Nejhůře byla zničena [část] od Horthy [dnes Fintakšlova ul.] po Kautgasse. Při leteckém útoku 20. 11. 1944 bylo 42 osob usmrceno, 56 zraněno a 350 ztratilo přístřeší ... Padlí při leteckém útoku byli pohřbeni 25. 11. 1944 na městském hřbitově do rodinných hrobů po jejich slavnostním církevním vykrojení městským farářem za asistence kaplana fary v Poštorné za velkého nebezpečí vlastního života, neboť svatá mše probíhala v těžce poškozeném a pobořeném breclavském kostele. Ze 42 mešních zařízení bylo jen 18 nepoškozeno, ostatní části [byly] více nebo méně zničeny. Od 21. 11. 1944 se konaly německé bohoslužby v nádražní kapli a české bohoslužby se držely v klášterní kapli.“

Je třeba konstatovat, že se veškeré dochované údaje od dosud tradovaných zpráv poněkud liší. Podle J. Školla zemřelých bylo 41 osob,¹⁴ zatímco podle různých matrik bylo napočítáno 44 osob, které zahynuly za tohoto náletu nebo zemřely na zranění bezprostředně po něm,¹⁵ a farní kronika uvádí číslo 42. Nepřesné byly také údaje o velikosti bomb, při nichž došlo k záměně liber za kg. Ve skutečnosti šlo o pětisetliberní bomby (tj. 227 kg),

¹² Děkuji za poskytnutí informací o náletu dr. Luboru Nedbalovi, které čerpal z INTOPS SUMMARY NO. 487.

¹³ Haus Protocoll. Díky pochopení děkana Josefa Ondráčka byla kniha ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově v roce 2013 digitalizována. Přeložil PhDr. Miroslav Geršic.

¹⁴ Školl, Jaroslav: Břeclavská léta 1938–1945 v zápiscích pamětníka. In: Město Břeclav (Eds. E. Klanicová – E. Kordiovský), MVS Brno 2001, s. 236; Kopečný, P. – Nedbal, L.: Břeclav 1938–1945, tamtéž, s. 211–219.

¹⁵ Matrika úmrtí označená jako ST-AMT 1944 a druhý svazek Matrika sv. X–XII, kniha zemřelých 1910–1936 a 1937–1946 jsou dnes uloženy na matričním oddělení Městského úřadu Břeclav. Výpis byl pořízen v 80. letech 20. století, kdy byly dočasně uloženy v tehdejší Okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. Ve druhém svazku je pouze 23 jmen totožných s matrikou ST-AMT 1944, navíc jsou uvedena jména dvou osob bez místa úmrtí s poznámkou u první z nich „Zeitbombe“, Evangelické matriky breclavských zemřelých jsou dnes uloženy na matričním úřadu Města Hustopeče. Podle sdělení matrikářky je zde zaznamenáno, že jedna dospělá žena zemřela na otravu krve po zranění za náletu. Viz: Kordiovský, Emil: Válečné škody z let 1938–1945 v Břeclavi. Jižní Morava 2012, roč. 48, s. 137.

kteřé dohromady vážily 59 t, což by znamenalo asi 118 bomb a nikoliv púltunové bomby v počtu 230 ks. Také farní kronika zaznamenala zásah kostela dvěma bombami, zatímco po válce farář Beier uváděl zásahy tři.

Další informace o poničení kostela a církevního majetku jsou až z doby poválečné. Farář František Beier z Římskokatolického farního úřadu v Břeclavi oznamoval Památkovému úřadu v Brně 22. července 1945, že „*Při náletu 20/11/1945 byl náš farní kostel sv. Václava třemi leteckými bombami zbořen, při čemž zařízení bylo zcela zničeno, před hlavním vchodem sochy sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého a kamenný kříž u sakristie byly zasypány troskami a zničeny. Kostel se musí zbořiti a od základu nový kostel vystavěti.*“¹⁶

V další dochované zprávě administrátor farnosti Karel Poul 15. 2. 1946 oznámil konzistoři velmi stručně, že farní kostel sv. Václava byl úplně zničen i se vším zařízením. Škodu uvedl ve výši 15 000 000 Kčs. Částečně byla poškozena nádražní kaple (škoda 100 000 Kčs), pohřební kaple Heinrichova (50 000 Kčs) a poškozena a pobořena farní budova (800 000 Kčs). Celková škoda na církevních objektech byla uvedena částkou 15 950 000 Kčs.¹⁷ V hlášení faráře Ondřeje Damborského, zaslaného biskupské konzistoři 11. dubna 1949, jsou ještě zmiňovány rekonstrukční práce z let 1945–1947. Podle něj byla poškozena a opravována i kaple ve Staré Břeclavi a budova kláštera těšitelék, v níž žilo 9 sester pečujících o chudé nemocné a ošetřující nemocné v rodinách.¹⁸

V archivu Národního památkového úřadu v Brně je dochován zápis z prohlídky poškozený kostela, která se konala 22. července 1945.¹⁹ Podle ní pracovníci tehdejšího Památkového úřadu v Brně zjistili, že „...*farní kostel je úplná troska, při které by se dalo na nejvyšší počítati s jeho základy, neboť i zbytky stávajícího zdíva jsou silně poškozeny. Jeho vyztužení a spojení s novými částmi by bylo neobyčejně nákladné.*“

Ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově je uloženo Zjištění a ohodnocení stavebních škod způsobených válečnými událostmi v době 20. 11. 1944, které zpracoval Ing. Václav Barborka z Prahy s datem 20. 12. 1946.²⁰ Ten zde popsal podrobně stavební podobu kostela před zničením a následně i důsledky bombardování: „...*Při leteckém útoku na Břeclav dne 20. listopadu 1944 byl kostel zasažen těžkými leteckými bombami a totálně rozbořen. Po výbuchu zůstaly na místě nesouvislé trosky hlavního obvodního zdíva a část střechy, která však jevila takové trhliny, že nemohly být použity k nástavbě. Věž zůstala stát odděleně... Z důvodů bezpečnostních byly zříceny chrámů i věže zbourány a odvezeny nákladem města.*“ Škodu soudní znalec vyčíslil na 1 200 010 K v hodnotě k 1. 9. 1938. Odstraňování trosk prováděla luhačovická firma Arch. Pražan a Fučík a náklady na jejich odklizení obnášely 350 000 Kčs.²¹

Podle farní kroniky byly až do podzimu roku 1945 všechny bohoslužby konány v malé nádražní kapli, která byla postavená v novogotickém stylu roku 1856 pro zaměstnance železnice. Kaple svojí kapacitou ale počtu věřících nestačila. Proto tehdejší duchovní správe Karel Poul spolu s Prozatímním kostelním konkurenčním výborem pro konání farních bohoslužeb ještě v roce 1945 uzavřel nájemní smlouvu s cukrovarem na pronájem skladiště řepného semene na Tyršově ulici, jež by po úpravách mohlo sloužit jako provizorium do postavení nového kostela. Na základě žádosti kostelního konkurenčního výboru ze 3. 12. 1945 ONV v Hodoníně svolal na 19. 2. 1946 místní šetření, při kterém bylo používání skladiště cukrovaru povoleno a byly stanoveny nutné úpravy k využívání prostoru

¹⁶ Národní památkový ústav, územní pracoviště Brno, archiv, kart. 59, č. 1473.

¹⁷ Archiv biskupství brněnského v Rajhradě, fond Biskupská konzistoř Brno (dále jen BKB), kart. 3106.

¹⁸ Tamtéž, kart. 3107.

¹⁹ NPÚ Brno, archiv, kart. 59, č. j. 1473/1945.

²⁰ SOKA Mikulov, fond Okresní národní výbor Břeclav, kart. 210.

²¹ SOKA Mikulov, fond Městský národní výbor Břeclav, kart. 117.

skladště jako kostelního provizoria.²² Toto provizorium však nakonec přetrvalo třicet let až do normalizačního běsnění tehdejších politických a státních orgánů v roce 1974.

Při jednání jednoho z prvních zasedání nového národního výboru hned po skončení frontových bojů bylo rozhodnuto, že investorem nového kostela se stane s pomocí Fondu pro úhradu válečných škod místní národní výbor.²³ V konkurenčním výboru, jenž měl stavbu organizovat, měly paritní zastoupení všechny tehdejší politické strany – KSČ, sociální demokracie, Čs. strana socialistická a strana lidová. Toto zastoupení přetrvalo až do voleb 1946. Pro nový kostel z dopravních důvodů mělo ale být vybráno nové místo. Převládal názor, že by se měl postavit na nábřeží u mostu přes Dyji. Pro podporu výstavby nového kostela byla za redakce Jana Štefana a prof. Václava Stratila vydána brožurka „Základní kameny“. V jejím úvodu sestavovatel, profesor obnoveného českého gymnázia, expresivními slovy žádá o pomoc při shromažďování finančních prostředků na výstavbu nového svatováclavského chrámu: „...*Již více než rok žije Břeclav v přirozeném účastenství na životě mateřské země...Lidská pile odstraňuje postupně stopy válečných bled...Osvobozený lid však nemá chrám a shromažďuje se k službám Božím v provizoriu. Trosky kostela, na nichž nově nastolení čeští kněží naposledy jménem břeclavské farnosti a celého pohraničí vzdali díky Bohu a svatému patronu země české za ochranu a dar svobody o svátku sv. Václava r. 1945, více než rok smutně čněly k nebi, čekající na své odklizení.*

Padla svatyně svatováclavská, staletý symbol českého hraničního města, posvátný mezník země koruny české...Prázdnotou zeje náměstí, odkud kdysi velebný hlahlol zvonů spojoval obec v křesťanskou jednotu a vzpínal se k nebi důvěřivě odevzdaný, prosebně vroucí chorál slováckých hraničářů. Avšak v duších věrného lidu...zvedá se touha vztyčiti opět nad svobodným hraničním městem chrám ke cti a chvále Boží a sv. Václava ...Přispěj i ty, laskavý čtenáři této knihy, jež obrací tvou mysl k světeckému zakladateli a ochránci našeho státu, k stánku Božímu a k starobylé pohraniční, svatováclavské Břeclavi! Pomoz znovu vztyčít kleslou korouhev svatého knížete nad obnovenou hranicí! Pomoz vystavět dům Boží...V Břeclavi na svátek sv. Václava l. P. 1946. Václav Stratil.²⁴ Do sborníčku souhlasili s otištěním svých textů i takové literární osobnosti, jako byli Jan Čep, Jaroslav Durych, Jan Zahradníček, Bedřich Beneš Buchlovan ad. Jeho prodej a sbírka vynesly v roce 1947 na 694 000 Kčs, Městská spořitelna věnovala dalších 200 000 Kčs.

O místu nového kostela bylo několikrát jednáno a bylo různě měněno, až nakonec bylo Zemským národním výborem v Brně rozhodnuto postavit jej znovu na náměstí TGM.²⁵ Projekt, který vypracoval arch. Klement Madlmayer z Brna, byl schválen Památkovým úřadem v Brně dne 9. 10. 1949.²⁶ To se však již dělo za změněných politických podmínek a stanoviště, na němž měl stát kostel, bylo nakonec použito k výstavbě nové budovy městského národního výboru. Proto KNV v Brně původní kladné stanovisko ze 3. 5. 1947 zrušil a 25. 5. 1950 rozhodl o náhradním místě, které mělo být v trati Újezd za bývalými kasárami směrem k Janskému dvoru. Na protesty faráře Ondřeje Damborského, že pro stavbu kostela na náměstí již byly vypracovány plány, KNV v Brně vůbec nereagoval a MěNV Břeclav dokonce nově navržené místo použil znovu jinak. V roce 1952 pod tlakem veřejnosti krajský církevní tajemník nabídl k úpravám na kostel budovu synagogy. To ovšem farář Damborský odmítl, za což se mu dostalo odebrání státního souhlasu pro působení v Břeclavi a byl přeložen na jiné působiště. Za jeho nástupce Karla Havlase pak snaha

²² NPÚ Brno, archiv, kart. 59.

²³ Viz Haus Protocoll, v zápisech z jednání MNV Břeclav za rok 1945, uložených v SOKa Mikulov (inv. č. knihy 1), o této žádosti záznam není.

²⁴ Stratil, Václav (eds.): Základní kameny. Břeclav 1946, s. 10-13.

²⁵ NPÚ Brno, kar. 59. Protokol z 26. 6. 1947, sepsaný na MNV Břeclav.

²⁶ Tamtéž, rukopisný záznam čj. 3217/49.

o postavení nového kostela dostala další a tentokrát závěrečnou ránu. V měnové reformě r. 1953 sbírka 1 327 000 Kčs byla do nové měny přepočtena částkou 44 175 Kčs... Z provizoria na Tyršově ulici se stalo provizorium trvalé.²⁷

Naděje na výstavbu kostela se obnovily v r. 1968. Dne 12. srpna 1968 byla ř. k. farním úřadem podána nová žádost na ONV Břeclav o určení stanoviště nového kostela, která však zůstala bez odezvy, neboť celá země velmi brzy v důsledku okupace vojsky Varšavské smlouvy měla jiné starosti. Už 2. 10. 1968 byla sice žádost urgována, dostalo se ale ústní odpovědi, že stavbu není možno do plánů MěNV a ONV zařadit. Na to se ř. k. farní úřad obrátil 10. 2. 1969 přímo na ministerstvo kultury. To s výstavbou kostela souhlasilo, ale pouze za předpokladu, že investorem nebude MěNV Břeclav. Následná jednání se zástupci města i ONV vedla sice k určení dalšího místa pro výstavbu kostela (měl být postaven mezi ulici Lidickou, Pěšinu a Dyji, kde tehdy stály uhelné sklady a opravná pneumatik), oddalováním odpovědnými orgány státní správy však i přes zpracování architektonických návrhů k výstavbě nedošlo. Naopak se situace pro farnost velmi zhoršila, protože dosavadní kostelní provizorium na Tyršově ulici mělo být věřícím odebráno. Přes rozsáhlé postupné úpravy exteriéru i interiéru provizoria, jež stály nemalé prostředky, dne 4. 4. 1974 Jihomoravské cukrovary, n. p. požádaly o okamžité vyklizení provizoria, neboť „*tuto budouvu skladiště velmi nutně potřebují pro vlastní účely*“.²⁸ Přes veškerou snahu zrušit nebo alespoň toto rozhodnutí oddálit se to nepovedlo a do 28. února 1974 muselo být provizorium vyklizeno, i když nájem prostor byl uhrazen až do konce roku. Interiér byl zčásti rozprodán, zčásti deponován v různých farnostech. Tak např. křížová cesta byla uložena na Vrbici, křtitelnice, obětní stůl, kazatelna a další drobné předměty na farním úřadu v Jiřicích a v Lednici.²⁹ Ani toto uvolnění provizorních prostor kostela tehdejšími státními orgány nestačilo a pokoušely se dodatečně vyměřit neoprávněné vysoké nájemné, což však nakonec dopadlo pro farní úřad dobře a jeho odvolání bylo vyslyšeno. Jako farní kostel zůstala sloužit pouze novogotická kaple u nádraží jako těsně po válce.³⁰

Od roku 1995 stojí na náměstí T. G. Masaryka, v místě, na němž stál kostel zničený v listopadu 1944, nový kostel sv. Václava. Hned po uvolnění politické situace v roce 1990 začal jednat duchovní správce farnosti P. Josef Ondráček o postavení nového kostela na původním místě. Už 16. března 1990 se konalo na farním úřadě jednání k výběru staveniště, jehož se zúčastnilo 14 organizací. Závažné námitky proti umístění kostela na náměstí nebyly vzneseny, a tak nakonec bylo toto místo odsouhlaseno.

V červnu byla vyhlášena soutěž architektů, která měla skončit koncem září, a ke konci října bylo provedeno na farním úřadu vyhodnocení jedenácti podaných návrhů. Druhé kolo bylo konáno 20. března 1991 a do 3. kola postoupily nakonec tři návrhy: J. Adama a Pánka z Brna, architekta P. Kupky z Prahy a prof. Ludvíka Kolka z Brna. Třetí kolo výběru se sešlo na faře 3. července 1991. Předsedou komise byli děkan stavební fakulty ing. arch. Ruller z Brna a prof. ing. arch. Mojmír Kyselka, kteří zastupovali také obec architektů, zastoupení byli poprvé také členové diecézní komise. V tajném hlasování zvítězil návrh prof. Ludvíka Kolka z Brna, druhé místo získali arch. Adam a Pánek z Brna, třetí arch. Kupka z Prahy.³¹ Již na březen 1992 byla vypsána soutěž na stavební firmu. Ze šesti podniků byl nakonec vybrán podnik Moravostav Brno. Další události pak následovaly v rychlém sledu:

²⁷ Haus Protocoll, s. 83-89.

²⁸ Haus Protocoll, s. 97.

²⁹ Haus Protocoll, s. 345.

³⁰ Tamtéž, s. 345.

³¹ Haus Protocoll, s. 360.

V březnu 1992 byla vypsána soutěž na výstavbu kostela, z níž byl zasedáním poroty vybrán brněnský Moravostav. V březnu obdržel farní úřad také územní rozhodnutí a 25. dubna se konala brigáda na sejmutí dlažby, před tím byla přestěhována socha Rudoarmějce do sadů 28. října u nádraží, 12. května byl zahájen archeologický výzkum, 10. června farní úřad obdržel stavební povolení. Vlastní stavba byla zahájena hloubením základů a budováním inženýrských sítí v září a 19. prosince byly ukončeny tohoroční práce.

Po 15. lednu 1993 byly díky příznivému počasí zahájeny další práce na stavbě, které pokračovaly po celý rok. V suterénu kostela byly zčásti dochovány a zakonzervovány pozůstatky románského a gotického kostela, které byly odkryty při archeologickém výzkumu. Velké slávy se dočkala stavba 25. dubna. Za účasti brněnského biskupa Vojtěcha Cikrleho byl položen základní kámen, který posvětil 22. dubna 1990 papež Jan Pavel II. za svého pobytu na Velehradě. Stavební práce trvaly až do roku 1995, takže kostel byl vysvěcen 10. září 1995 brněnským biskupem Vojtěchem Cikrlem.³² Tím se uzavřela dosavadní stavební historie církevních staveb na území pohraničního města Břeclavi, která započala v devátém století a skončila po více než jedenácti stech letech na podzim roku 1995.

Die Kirche des hl. Wenzels und ihre Vorgänger

Die Anfänge der christlichen Architektur in Břeclav/Lundenburg liegen bereits im 9. Jahrhundert auf der großmährischen Burgstätte, die als Pohansko bei Břeclav bekannt ist. Im Laufe des 9. und zu Beginn des 10. Jahrhunderts standen dort zwei Kirchen. Nach dem Niedergang der Burgstätte wurde das heutige Stadtzentrum besiedelt. Dort wurden schrittweise auch Kirchenbauten errichtet, deren Lage ungefähr dem heutigen Masaryk-Platz entsprach. Der älteste Bau wird in der bekannten Zdiáks Urkunde vom Jahr 1141 als eine der sechs Taufkirchen Mährens belegt, unter die sich die niedrigere Kirchenverwaltung des Olmützer Bistums teilte. Im 13. Jahrhundert entstand wahrscheinlich die Kirche im nahen Marktflücken, das heute als Stará Břeclav bekannt ist. Sie ging während der Kriege Georgs von Podiebrad nieder. Nach der Flucht der Einwohner in die Nähe der Burg von Břeclav wurde dort nach 1490 eine neue Kirche auf älteren Ruinen gebaut. Laut einer archäologischen Forschung wuchs sie auf zwei älteren Kirchenbauten auf, die allerdings in schriftlichen Quellen nicht erwähnt und mit der Kirche aus der Zeit Zdiáks nicht gleichgesetzt werden können. Die neue Philippus-und-Jakobuskirche stand in den Jahren 1490–1736. Da sie nicht für eine große Zahl der Gläubigen reichte, wurde er in der Mitte des 18. Jahrhunderts durch eine neue Kirche abgelöst, die dem hl. Wenzel geweiht wurde. Die Benedizierung fand am 8. Juni 1758 statt. Der Bau wurde beim Luftangriff auf die Stadt am 20. 11. 1944 getroffen und erlitt so große Schäden, dass seine Ruinen beseitigt werden mussten. Bevor eine neue Kirche gebaut werden konnte, kam es 1948 zum Februarumsturz. In Folge des politischen Umsturzes konnte die Erneuerung des Gotteshauses nicht mehr vorgenommen werden. Die Gottesdienste fanden in Ersatzräumen statt, zunächst im Rübsamentrockenraum der Zuckerfabrik und später in einer kleinen Bahnhofskapelle. Erst die Ereignisse der Jahreswende 1989–1990 brachten die Hoffnung auf eine Erneuerung der Kirche. Gleich nach der Entspannung der politischen Lage wurden Verhandlungen über den Aufbau einer neuen Kirche an ursprünglicher Stelle aufgenommen. Der Grundstein wurde am 22. April

³² Haus Protocoll, s. 360-367.

1990 vom Papst Johann Paul II. im Rahmen dessen Besuchs in Velehrad geweiht. Die Bauarbeiten dauerten bis 1995. Die neue St. Wenzelskirche wurde am 10. September 1995 vom brünner Bischof Vojtěch geweiht.

Autor des architektonischen Entwurfs ist der brünner Architekt Ludvík Kolek. Der Bau steht auf einer Ost-West-Achse, aus der Masse des Kirchenschiffs ragen drei Spitzen als Symbol der Dreifaltigkeit hervor. Der Bau steht auf einem Fächergrundriss, seine Erweiterung ermöglichte, das Kirchenschiff zu verkürzen. Der Besucher betritt aus einem breiten Raum die Kirche, wobei er aus jeder Stelle zur Altarmensa sehen kann. Der historisierende Innenraum wird durch moderne Kunst ergänzt. Die Einwohner von Břeclav haben somit ein halbes Jahrhundert nach dem Niedergang der alten Kirche ein neues Gotteshaus bekommen, das dem Landespatronen, dem hl. Wenzel geweiht ist.

St. Wenceslas church in Břeclav and its predecessors

The author describes the fate of St. Wenceslas church in Břeclav, which was built in 1756 on the site of an older church documented since the Middle Ages. The church was destroyed in 1944 during an air raid, for its restoration occurred in 1995.

Záběr na archeologický výzkum předchůdců kostela sv. Václava. 1993. (V pozadí základy barokního kostela sv. Václava.) Foto V. Hortvík. SOKA Břeclav se sílem v Mikulově, Sběrka negativů.

Trosky kostela od východu. Foto J. Huťa. Městské muzeum a galerie Břeclav.

Pohled na severovýchodní průčelí kostela se vstupem. 1946. NPÚ Brno, inv. č. 38162.

Poničená plastika sv. Floriána. NPÚ Brno, inv. č. 38153.

Pohled do lodi kostela. NPÚ Brno, inv. č. 38165.

Odklizení trosek před zbouráním věže. 1946. Foto J. Červenka. SOKa Mikulov, Sběrka negativů.

Prehlička vykonána 15.7.1946.

3

Ministerstvo dopravy - veřejná správa technická, odbor III B

Oddělení stavební obnovy a rekonstrukce.

I.

Formulář pro zničené, velmi těžce a těžce poškozené pozemní stavby.

Domy obytné, činžovní, obchodní a rodinné.

Zjištění a ohodnocení

stavebních škod způsobených válečnými událostmi v době 20.XI.1944

v okresu **Hodonín** obec **Břeclav** na domě čp. řím.kat.
 Katastrální území **Břeclav** Čtvrť **vnitřní** farní kostel **sv.Václava**
 Dům čp. **bez čísla** ulice **Masarykovo nám.** město **čís. or. bez čísla**
 Vlastník **Římsko-katol. kostelní** nový majitel - národní správce
konkur.výbor v Břeclavi bytem

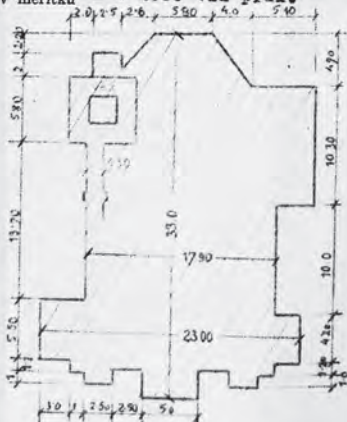
Vložka pozemkových knih **čís. není** Katastr. území **Břeclav**
 obsahuje:

- a) Stavební parcelu č. k. **487.** s domem č. pop. **-**
 b) Pozemkovou parcelu č. k.
 c) (vyplní úřad):

Poslední majetkový převod dne
 za částku

1. Situační skizza v měřítku **1 : 2000 viz příl.**

(se skizzou platných regulačních čar)

Titulní strana tiskopisu Zjištění a ohodnocení stavebních škod způsobených válečnými událostmi v době 20. XI. 1944. SOkA Mikulov, NAD 4 – ONV Břeclav, kar. 210. Reprofoto autor.

Letecký pohled na shromáždění věřících při vysvěcení kostela. 1995. Foto V. Hošek.

Exteriér kostela sv. Václava. 2013. Foto K. Čepera.

Interiér kostela sv. Václava. 2013. Foto K. Čepera.